

DERDE AANVULLING OP DE NAAMLIJST VAN NEDERLANDSE

SLUIPVLIEGEN (DIPTERA: TACHINIDAE)

Theo Zeegers

Sluipvliegen vormen een soortenrijke familie binnen de Diptera. De vliegen hebben vaak een borstelig uiterlijk. De larven leven als parasiet in rupsen of andere insecten. In dit artikel worden twee soorten nieuw voor de Nederlandse fauna gemeld. Beide lijken zich gevestigd te hebben in ons land. Hiermee komt het totaal aantal Nederlandse soorten op 333.

INLEIDING

De familie der sluipvliegen is in ons land relatief goed onderzocht. In de naamlijst Nederlandse Diptera geeft Zeegers (2002) de meest recente naamlijst van inlandse Tachinidae. Zeegers (2010) voegt zes soorten toe uit de periode 2002-2010. Naast materiaal uit collecties komen ook steeds meer waarnemingen beschikbaar via internet (met name www.waarneming.nl en www.diptera.info). In 2011 werden wederom twee soorten voor het eerst in ons land vastgesteld: *Cylindromyia bicolor* (Olivier, 1812) en *Lydella ripae* (Brischke, 1885). Van de recent ingeburgerde soort *Phasia aurigera* (Egger, 1860) wordt voor het eerst een exemplaar uit de voorjaarsgeneratie gemeld.

Cylindromyia bicolor

Limburg 1 ♀, Sittard, stadstrand, 25.VI.2011, S. Brennand (fig. 1); 1 ♂, Sittard, stadspark, 12.VIII.2011, B. Dijks; 3 ex. (waarvan 1 ♀), Sittard, stadspark, 13.VIII.2011, B. Dijks; 2 ex. (waarvan 1 ♂), Sittard, stadspark, 19.VIII.2011, B. Dijks. Alle waarnemingen afkomstig van www.waarneming.nl.

Sluipvliegen van het genus *Cylindromyia* zijn zwartrode vliegen met een opvallend cilindervormig achterlijf. Het genus behoort tot de subfamilie Phasiinae, gekenmerkt door de afwijkende waardkeuze, namelijk wantsen (Herting 1960). Uit ons land waren zes soorten bekend (Zeegers 2002), waarvan er slechts twee regelmatig gevonden

Figuur 1. *Cylindromyia bicolor*, het eerste exemplaar van Sittard. Foto Sandra Brennand.

Figure 1. *Cylindromyia bicolor*, the first specimen from Sittard. Photo Sandra Brennand.

Figuur 2. *Lydella ripae*, mannetje van Schiermonnikoog, dorsaal.

Figure 2. *Lydella ripae*, male from Schiermonnikoog, dorsal.

Figuur 3. *Lydella ripae*, mannetje van Schiermonnikoog, lateraal.

Figure 3. *Lydella ripae*, male from Schiermonnikoog, lateral.

Figuur 4. *Lydella thompsoni*, mannetje, tergieten, ventraal, met een duidelijke Sturmia-spot op tergiet 4.

Figure 4. *Lydella thompsoni*, male, tergites ventrally, with a distinctive Sturmia spot on tergite 4.

Figuur 5. *Lydella ripae*, mannetje, tergieten, ventraal, met onduidelijke Sturmia-spots op tergieten 3 en 4 (groen omcirkeld).

Figure 5. *Lydella ripae*, male, tergites ventrally, with a less distinctive Sturmia spots on tergites 3 and 4.

worden en dan ook nog in een beperkt deel van het land (hogere zandgronden en kustduinen). De meeste soorten van het genus worden in Europa gevonden in het mediterrane gebied.

De soorten van het genus *Cylindromyia* lijken sterk op elkaar en het is niet altijd eenvoudig ze te onderscheiden (Herting 1983). Een uitzondering is *Cylindromyia bicolor*, die als enige een rode

achterlijfspunt heeft en geen zwarte. Daarmee is de soort eenduidig en onmiskenbaar van foto's te herkennen.

Op 25 juni 2011 plaatste S. Brennand een foto op www.waarneming.nl die zij in Sittard genomen had. Ze plaatste de opmerking dat deze vlieg sterk op *C. bicolor* leek, maar dat dit niet mogelijk leek omdat deze soort niet uit ons land bekend was.

Het bleek wel degelijk om *C. bicolor* te gaan en daarmee is het de eerste sluipvliegsoort die op grond van een foto aan onze nationale lijst toegevoegd kan worden (Zeegers 2008). Observaties in de volgende dagen leerden dat er een populatie ter plaatse aanwezig was. Later werd in de nabijheid de soort ook gevonden en gemeld door B. Dijks. Gericht zoeken leerde dat ook de bekende waard, de schildwants *Rhaphigaster nebulosa* (Poda, 1761) (Herting 1960), ter plaatse voorkomt. De soort kan hier als lokaal ingeburgerd worden beschouwd.

Cylindromyia bicolor staat bekend als een zuidelijke en warmteminnende soort, met de noordgrens van de verspreiding in Baden-Württemberg (Tschorsnig & Herting 1994). Veel Phasiinae zijn goede vliegers en van *Cylindromyia rufifrons* (Loew, 1844) en *Ectophasia leucoptera* (Rondani, 1865) is bekend dat individuen honderden kilometers buiten het eigenlijke verspreidingsgebied gevonden kunnen worden (Zeegers 1998). *Cylindromyia bicolor* gaat een stap verder door zich te vestigen in Sittard. Dit past in het patroon van zuidelijke soorten die de laatste decennia naar het noorden opschuiven, soms verbazingwekkend snel (Vos et al. 2006).

Vooralsnog is er slechts één populatie aangetroffen. Een open vraag is in hoeverre er meer populaties in ons land aanwezig zouden kunnen zijn. In het verleden is de eerste vondst vaak snel opgevolgd door een uitbreiding, bijvoorbeeld bij *Phasia barbifrons* (Grischner, 1887) (Zeegers 1998), *P. aurigera* (Egger, 1860) (Zeegers 2010) en *Ectophasia crassipennis* (Fabricius, 1794) (database auteur). Een vestiging op grote schaal van een dergelijk fotogenieke soort als *Cylindromyia bicolor* zal makkelijk op internet te volgen zijn.

Lydella ripae

Friesland 1 ♂ & 1 ♀, Schiermonnikoog, kwelder kreek, AC 212,9-612,5, M2, 18.VIII.2009, leg J. Prijs, malaisetrapp (col. Prijs); 1 ♀, Schiermonnik-

oog, kwelder met hoog gras, AC 212,8-612,2, M1, 18.VIII.2009, leg J. Prijs, malaisetrapp (col. Prijs).

Het genus *Lydella* Robineau-Desvoidy, 1830 bestaat uit soorten met een archetypisch grauwgrijs 'sluipvliegen'-uiterlijk en het behoort tot het tribus Eryciini binnen de subfamilie Exoristinae (Herting 1984) (fig. 2-3). Morfologisch is het genus goed gedefinieerd aan de hand van de opgerichte apicale borstels op het schildje en de aanwezigheid van één bijzonder sterke borstel, zonder begeleidende borsteltjes, aan de basis van ader R₄₊₅ in de vleugel (Tschorsnig & Herting 1994). Biologisch valt het genus op doordat de larven leven in vlinder-rupsen die verscholen leven in stengels van grassen. Dit betreft zowel rupsen van Noctuidae als van Pyralidae (Herting 1960). Woodley (1984) beschouwt dit als een belangrijk apomorf kenmerk van het genus *Lydella*.

Uit Europa zijn zes soorten bekend. Twee hiervan, *L. breviseria* (Pandellé, 1896) en *L. lacustris* Herting, 1959 nemen een wat aparte taxonomische positie in en werden vroeger zelfs tot een eigen genus gerekend: *Lydelloxenis* Mesnil, 1956. Deze zijn niet uit Nederland bekend. Van de vier typische *Lydella*-soorten zijn er drie wijdverspreid en ook uit ons land reeds lang bekend: *L. grises-cens* Robineau-Desvoidy, 1830, *L. stabulans* (Meigen, 1824) en *L. thompsoni* Herting, 1959 (Zeegers 1998). Met de toevoeging van *L. ripae* is het kwartet voor ons land compleet.

Het onderscheiden van de vier *Lydella*-soorten uit ons land is geen eenvoudige zaak (Tschorsnig & Herting 1995). Bovendien zijn veel kenmerken sexueel dimorf, zodat het van belang is alleen gelijke sexen met elkaar te vergelijken. Een specifiek kenmerk van *L. ripae* is dat de banden van grijze bestuiving vooraan de tergieten bij de zijnaad plots ophouden. Bij de overige soorten zetten deze grijze banden zich voort op de buikzijde van de tergieten.

De mannetjes van de inheemse *Lydella*-soorten hebben aan de onderzijde van het vierde tergiet

Figuur 6-7. Locaties op Schiermonnikoog waar *Lydella ripae* gevonden werd.
Figure 6-7. Locality at Schiermonnikoog, where *Lydella ripae* was found.

van het achterlijf een paar veldjes van gespecialiseerde doornachtige haartjes ('Sturmia-spot') (fig. 4). Deze komen bij meer sluipvliegen voor en dienen ongetwijfeld als hulp bij het vasthouden van het vrouwtje bij de paring. De vorm van de veldjes is soortspecifiek in het genus *Lydella*. *Lydella ripae* is direct herkenbaar aan een (extra) paar veldjes, op de onderzijde van het derde tergiet (fig. 5).

Lydella ripae heeft een tamelijk beperkte verspreiding in Europa en is voornamelijk bekend van de kusten van de Oostzee en ook de Duitse Noordzee (Tschorsnig & Herting 1994, Tschorsnig et al. 2011). Door de biologie is de soort direct gebonden aan zee-kusten: de larven leven in de stengelborende rupsen van de zandhaverboorder *Chortodes elymi* (Treitschke, 1825) en het duinhalmuiltje *Mesoligia literosa* (Haworth, 1809) (Herting 1960), die op zandhaver *Lymus arenarius* voorkomen. De Nederlandse vindplaatsen op de kwelder van Schiermonnikoog passen naadloos in dit patroon (fig. 6-7).

Het is denkbaar dat *Lydella ripae* al jaren lang op Schiermonnikoog voorkomt en nooit eerder gevonden is door het onopvallende uiterlijk en gedrag en de slechte bereikbaarheid van de vindplaats. Eerder zocht Bob van Aartsen gericht naar *Lydella ripae* in de kustduinen van Zeeland. Hij vond grote aantallen *L. grisescens*, maar geen

L. ripae. Ik vond *Lydella stabulans* in strandkweek *Elymus pycnanthus* langs het Verdrongen land van Saeftinghe. Het lijkt er dus op dat de ecologische niche van *L. ripae* in Zeeland ingevuld wordt door andere *Lydella*-soorten. Op grond hiervan en het Europese verspreidingspatroon kan vermoed worden dat *L. ripae* in ons land een verspreiding heeft die beperkt is tot het oostelijk Waddengebied.

Phasia aurigera

Limburg 1 ♀, Sittard, 28.v.2012, S. Brennand (fig. 8)

Deze wantsenparasiet werd in 2005 voor het eerst in ons land gevonden en is sindsdien in snel tempo ingeburgerd geraakt (Zeegers 2010). Tot dusver kwamen alle gedocumenteerde waarnemingen uit de nazomer. In Europa toont het vliegtijd-diagram een voorjaars- en een nazomerpiek. De voorjaarspiek is evenwel veel kleiner (Tschorsnig & Herting 1994). Dit patroon lijkt sterk op dat van *Phasia barbifrons* (Grischner, 1887) en *Phasia hemiptera* (Fabricius, 1794). Onduidelijk is of de pieken in de vliegtijd daadwerkelijk gescheiden generaties representeren of dat er sprake is van cohortes zonder dat het opeenvolgende generaties zijn, zoals vermoed wordt bij de zweefvlieg *Myathropa florea* (Linnaeus, 1758) (Reemer et al. 2009).

Figuur 8. *Phasia aurigera*,
vrouwtje, voorjaarswaarneming.
Foto Sandra Brennand.
Figure 8. *Phasia aurigera*,
female, spring record.
Photo Sandra Brennand.

DANKWOORD

Mijn dank gaat uit naar Sandra Brennand (Sittard) voor de foto's en aanvullende informatie over de vindplaats van *C. bicolor*. Joop Prijs (Groningen) deelde zijn interessante collectie, waar de exemplaren van *L. ripae* uit te voorschijn kwamen en verzorgde de foto's van de locaties op Schiermonnikoog.

LITERATUUR

Herting, B. 1960. Biologie der westpaläarktischen Raupenfliegen Dipt., Tachinidae. – Monographien zur angewandten Entomologie 16: 1-188.
Herting, B. 1983. Phasiinae. –In: Lindner, E. (ed.), Die Fliegen der paläarktischen Region Teil 64c: 1-88.
Herting, B. 1984. Catalogue of Palaearctic Tachinidae (Diptera). – Stuttgarter Beiträge zur Naturkunde, Serie A 369: 1-228.
Reemer, M., W. Renema, W. van Steenis, Th. Zeegers, A. Barendregt, J.T.Smit, M.P. van Veen, J. van Steenis, & L.J.J.M. van der Leij, 2009. De Nederlandse zweefvliegen (Diptera, Syrphidae). Nederlandse Fauna 8: 1-442.
Tschorsnig, H.-P. & B. Herting 1994. Die Raupenfliegen (Diptera: Tachinidae) Mitteleuropas:

Bestimmungstabellen und Angaben zur Verbreitung und Ökologie der einzelnen Arten. – Stuttgarter Beiträge zur Naturkunde, Serie A 506: 1-170.

Tschorsnig, H.-P., C. Bergström, C. Bystrowski, P. Cerretti, Z. Hubenov, C. Raper, V. Richter, G. van de Weyer, J. Vanhara, Th. Zeegers & J. Ziegler. 2011. Fauna Europaea: Diptera, Tachinidae. – Fauna Europaea version 2.4, <http://www.faunaeur.org>.
Vos, C.C., M. van der Veen & P.F.M. Opdam 2006. Natuur en klimaatverandering, wat kan het natuurbelief doen? – Alterra, Wageningen.
Woodley, N.E. 1994. A new species of *Lydella* (Diptera: Tachinidae) from Mexico with a discussion of the definition of the genus. – Bulletin of Entomological Research 84: 131-136.
Zeegers, Th. 1998. An annotated checklist of the Dutch tachinid flies (Diptera: Tachinidae). – Entomologische Berichten 58: 165-200.
Zeegers, Th. 2002. Family Tachinidae. – In: Beuk, P.L.Th. (ed.), Checklist of the Diptera of the Netherlands. KNNV Uitgeverij, Utrecht: 350-371.
Zeegers, Th. 2008. Internet as a source of tachinid faunistics. – The Tachinid Times 21: 17-18.
Zeegers, Th. 2010. Tweede aanvulling op de naamlijst van Nederlandse sluipvliegen (Diptera: Tachinidae). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 34: 55-66.

SUMMARY

Third addition to the checklist of Dutch tachinid flies (Diptera: Tachinidae)

Two species are added to the checklist of Dutch tachinid flies: *Cylindromyia bicolor* and *Lydella ripae*, raising the total number to 333. Both species mentioned are likely to have established populations.

A small population of *Cylindromyia bicolor* was found in Sittard, in the province of Limburg. It seems to be established locally. *Lydella ripae* was found on the eastern wadden island of Schiermonnikoog, in the extreme northeast of the Netherlands. This locality is at the edge of its known distribution (shores of Baltic Sea and German North Sea). Finally, the first spring specimen of *Phasia aurigera* from the Netherlands is recorded.

Th. Zeegers
Eikenlaan 24
3768 EV Soest
th.zeegers@xs4all.nl